

שם הפעילות: התנגדות בתקופת השואה

הכותב/ת: מכון מורשת - בית עדות ע"ש מרדכי אנילביץ' - גבעת חביבה

ערכים ומטרות הפעילות

1. להכיר אופנים שונים של התנגדות.
2. להבין את הקושי שבקיום התנגדות מול משטר טוטאליטרי ורצחני.
3. להתייחס אל המושג "התנגדות", במשמעות של חתירה לשיפור פני המציאות.

קהל היעד

חברת הנעורים (י"יכ')

משך הפעילות

כשעה

רשימת ציוד ועזרים

- לוח וטוש
- סרטים + אמצעי הקרנה
- משפטים מתוך קובץ, "התנגד מי ש..." - <http://kib.migvan.co.il/he/sh/sh-article/%D7%A0%D7%A1%D7%A4%D7%97-%D7%90-%D7%94%D7%AA%D7%A0%D7%92%D7%93%D7%95%D7%AA-%D7%91%D7%AA%D7%A7%D7%95%D7%A4%D7%AA-%D7%94%D7%A9%D7%95%D7%90%D7%94>

מערך הפעילות

1. **ההקשר של התקופה (למדריך)**
מזכירים את מציאות המלחמה בדגש על ההקשרים הטוטליטאריים: שבירה של כל מסגרות החיים המוכרות. העולם במלחמה, סכנת חיים קבועה ומיידיית בכל רגע נתון. טרור קשה נגד כל מתנגד למשטר. אפילו אם הוא לא יהודי, אם יגיד מילה נגד המשטר, עלול להיכנס למחנה ריכוז או לכלא (לכל הפחות). פחד גדול לעשות או להגיד משהו שמלשינים ישמעו ויעבירו הלאה. בכל מקום יש מלשינים, מרגלים וכו'. אפילו בתוך הגטאות ובין היהודים, יש משתפי עם הנאצים.
2. **מעלים שאלות בפני החניכים (10 דקות – המלצה)**
  - מאילו סיבות קשה להתנגד למשטר כזה?
  - אילו סכנות יש בהתנגדות כזו?

- אילו התנהגויות יחשבו בעיני המשטר הזה כהתנגדות אליו? (למשל, מספיק לחשוב אחרת ולבטא את זה בקול, אפילו אם לא במקום ציבורי ואפילו אם לא עושים פעולה בניסיון לייצר מציאות אחרת).
- במציאות כזו, המושג של התנגדות הופך להיות מורכב יותר, מסובך יותר ובכל זאת- הוא יכול להתקיים. בואו ננסה לברר אותו בהקשר של תקופת השואה.

3. סוגים שונים של התנגדות (25 דקות – המלצה)

- א. מקרינים קטע מתוך הסרט "התקוממות", שמתאר את מרד גטו ורשה (כ-3 דקות).
- לפני הקרנת הקטע מסבירים שהוא מראה חלק ממרד גטו ורשה. זה לא סרט תיעודי, אלא צולם עם שחקנים, עפ"י עדויות ותמונות מהתקופה.
  - מבקשים מהחניכים לסכם איזו סוג של התנגדות ראינו כאן (במילים שלהם).
  - אילו קשיים וסכנות קיימים בניסיון לקיים התנגדות כזו?
  - אילו סיבות תוכלו לשער שגרמו למורדים בכל זאת לנקוט בגישה הזו?
  - זה לא שיעור היסטוריה והם לא לומדים לבגרות. לכן אין צורך לעמוד איתם על מושגים מדויקים וסיבות ותוצאות של המרד. המטרה היא לאסוף את המחשבות שלהם ואיתן לעבוד.
- ב. מקרינים קטע מתוך הסרט "ימיה האחרונים של סופי שול" (כ-5.5 דקות).
- הסרט מספר את סיפורה של קבוצת מחתרת קטנה (בסה"כ 5-6 אנשים) שכינתה עצמה בשם "הורד הלבן" ובה היו חברים סטודנטים וסטודנטיות גרמנים שהתנגדו לנאציזם (לא יהודים!) במהלך המלחמה.
  - איך הייתם מגדירים את סוג ההתנגדות שצפינו בה עכשיו?
  - אילו קשיים וסכנות קיימים בניסיון לקיים התנגדות כזו?
  - אילו סיבות תוכלו לשער שגרמו לאותם סטודנטים גרמנים לנקוט בכל זאת בפעולות כאלו נגד השלטון הנאצי?
- ג. מקרינים קטע מתוך הסרט "ניצחון הרוח" (כ-4 דקות).
- הסרט מתאר את סיפורו של שלמה ארוך, יהודי יווני שנשלח למחנה בירקנאו ושם הוא מנסה לשרוד. שלמה היה מתאגרף ואולץ להופיע מול הנאצים בקרבות אגרוף מול אסירים אחרים. על ניצחונות בקרבות קיבל עוד קצת אוכל.
  - האם לדעתכם ניתן להגדיר את ההתנהגות של שלמה ארוך, לפי מה שראינו בקטע, כהתנגדות? מדוע כן/לא?
  - אילו קשיים קיימים בבחירה שלו לחלק את האוכל (למשל- הוא יהיה יותר רעב, הוא לא יוכל לשמור אוכל לאחיו ולאביו, אין לו מספיק לחלק לכולם וזה עלול ליצור לו אויבים בבלוק ועוד...)
- ד. הקטעים שראינו מייצגים 3 צורות שונות של התנגדות. אלו לא היו צורות ההתנגדות היחידות תחת הנאצים. היו עוד ומיד נעסוק גם בהן ובמשמעויותיהן.

4. התנגד מי ש... (20 דקות – המלצה)

- א. מקרינים על הלוח את הקטע "התנגד מי ש..." (נספח א)
- ב. מחלקים את הקבוצה ל- 4 וכל קבוצה מקבלת את המשפטים בכרטיסיות נפרדות. כל קבוצה צריכה לדרג את ההתנגדויות השונות. הכי למעלה - התנגדות אולטימטיבית, הכי למטה - לא ממש התנגדות. מותר לדרג עד שלוש סוגי התנגדות באותו קו (כלומר באותה מדרגה).
- ג. חוזרים למליאה וכל קבוצה מראה את הדירוג שלה.
  - מה היו הסיבות שבגינן דירגתם דווקא ככה?
  - באילו מדדים השתמשתם כדי להחליט מה יבוא קודם ומה אח"כ?
  - בעיקר כדאי לשים לב איפה הם שמים את "התנגד מי ששרד" ולהשתמש בו כדי לעזור לזיקוק המושג התנגדות.
  - אם הייתם צריכים להכין הגדרה להתנגדות, לא משהו מדויק למילון, אלא משהו שמבטא את הרוח של ההתנגדות, מה הייתם כוללים בו?
- ד. כאמור, המטרה היא לא לייצר הגדרה מילונית, אלא הגדרה שמתייחסת לרוח המהותית של ההתנגדות. כדי לסייע לחניכים אפשר לכתוב על הלוח, או לספר על שתי הגדרות:
  - הנרי מישל: "מהות ההתנגדות היא מאבק אידיאולוגי למען כבודו של אדם... הכבוד העצמי מצווה עלינו לא להיכנע לפיתויי שיתוף הפעולה (עם האויב)."
  - יהודה באואר: "כל פעולה קבוצתית שנגקטה בהכרה כנגד חוקים, פעולות או כוונות ידועות - או משוערות של הגרמנים ועוזריהם, שמגמתם לפגוע בהם."

5. סיכום (15 דקות – המלצה)

במעגל, נבקש מהחניכים לשתף, מהי התנגדות בעיניהם והאם יש משהו חדש שהם למדו על התנגדות בפעולה.

תובנות ודגשים חינוכיים

הצפייה בקטעי הסרטים מטרתה לחבר חוויה לשיח, אל תוותרו על חלק זה, אך חשוב מאוד לשים לב שנשאר לכם מספיק זמן לדיון בנושא.